

Ariela Legman - De Brug.

EET SMAKELIJK

De voorstelling is afgelopen, maar krijgt een staartje in de kleedkamer waar het publiek uitgenodigd wordt voor koosjere gemberbolus met nagesprek.

Ilay den Boer (23) is een aimabele theaterpersoonlijkheid en het voltallige publiek maakt van de gelegenheid gebruik om nog wat langer in zijn aanwezigheid te vertoeven. De intimiteit van de kleedkamer nodigt tot openhartigheid.

'Mijn moeder belde laatst om te vragen waarom ze me zo weinig ziet de laatste tijd. Mens, dacht ik, ik ben de héle tijd met je bezig.'

Iedereen knikt. We hebben in het afgelopen anderhalf uur gegeten, maar ook veel over zijn familie en met name over zijn moeder, die pianiste is, gehoord. De voorstelling *Eet Smakelijk* begon met pianomuziek, Bach, een opname van haarzelf. En via de speech die ze voor haar zoons bar mitswa schreef en de moeizame briefwisseling die ze in zijn adolescentenjaren met elkaar voerden, hebben we haar ten slotte meer dan levensgroot op een scherm geprojecteerd gezien, en horen spreken, en met haar meegevoeld terwijl ze in het nauw gedreven werd door Ilay die haar van achter de camera aan zijn oude verwijten blootstelt.

Den Boer heeft de voorstelling al zestig keer gespeeld, zowel in Nederland als in België en inmiddels zijn er ook uitnodigingen uit Duitsland. Wij zagen de voorstelling in het kader van het Vlaams Theaterfestival in de Brakke Grond in Amsterdam. Met twintig mensen zitten we aan een rijk gedekte tafel. Ilay is weer dertien en we herleven de bar mitswa die hij in Israël met zijn Israëlische familie gevierd heeft, én met een maaltijd zoals zijn oma die indertijd bereid heeft. Uit de schalen op tafel dampen de gebakken aubergines, tehina en rijst met noten en, natuurlijk, kip ons tegemoet. We drinken zoete rode wijn.

'Jullie eten mijn jeugd,' zegt Ilay, die bij de deur iedere toeschouwer persoonlijk de hand geschud heeft en soms even bij de schouder pakte terwijl hij zich voorstelde: 'Ilay'. Tijdens de voorstelling wordt die intimiteit alleen maar sterker en je kunt als toeschouwer niet anders dan betrokken raken. Afdwalen is onmogelijk. Vooral niet als je toevallig een zitplaats hebt gekozen die volgens Ilay toebehoorde aan een van zijn familieleden en je aangewezen wordt als zijn luide oom, kritische tante, beeldschone nichtjes, muzikale broertje of competitieve oma's; of als zijn dappere moeder, die het onderwerp is van deze voorstelling - zij en de gecompliceerde verhouding die Ilay met haar heeft.

Hij heeft het zijn moeder niet in dank afgenomen dat ze hem in 1989 - Ilay was drie jaar oud - mee naar Nederland heeft genomen, naar zijn Nederlandse familie van vaderskant. Weg van de dreiging van oorlog die zij elke dag pal voor de deur ervaarde; weg uit het land van melk en honing dat Israël voor hem was. Van de jaren daarna, in een provinciestad in Nederland, herinnert Ilay zich weinig gesprek tussen hem en zijn moeder; als hij haar al eens een directe vraag stelde was het: 'Wanneer gaan we terug?'

Zijn moeder nam hem in bescherming door hem niet 'de hele waarheid' over Israël te vertellen. Maar toen Ilay het huis uit was en op eigen houtje de dilemma's en conflicten in zijn geboorteland begon te ontdekken, was dat opnieuw reden voor hem om kwaad op haar te worden.

Deze ontwikkeling wordt inzichtelijk gemaakt aan de hand van een Israëliisch lied dat als rode draad door de voorstelling loopt. Zijn moeder heeft het hem als kind in Nederland leren zingen, Ilay was er dol op en wilde het per se op zijn bar mitzwa zingen, zijn familie heeft het daar enthousiast met hem meegezongen, en nu leert hij het ons, zijn familie voor een avond. Al gauw neuriën we de aanstekelijk weemoedige melodie mee terwijl hij de tekst in het - voor de meesten onverstaanbaar - Ivriet voorzingt. Als we er verderop in de voorstelling achter komen wát we eigenlijk meegezongen hebben, zitten we in de val die Ilay zorgvuldig voor ons opgezet heeft. Later in de kleedkamer noemt hij het *the jewish trap*: 'kom erbij, vier met ons, wij zijn zo'n aardige familie...' Maar pas op, voor je 't weet zit je als buitenstaander tot je nek in andermans rottigheid.

Ilay heeft zich bedrogen gevoeld door zijn moeder toen hij met zijn verse, politieke bewustzijn oog kreeg voor de meerdere betekenissen in zijn bar-mitswalied. Het is 'Ein li eretz achèret' waarin de Israëliische zangeres Gali Atari hartstochtelijk zingt over haar land: *Ik heb geen ander land, ook al staat het in brand. Een enkel woord Ivriet raakt me diep in mijn ziel. Hier ben ik thuis, met heel mijn hart ook al doet het pijn.* Die woorden en de melancholieke klank hebben grote impact gehad op het kind met heimwee dat Ilay was.

Maar er is nog een couplet: *Ik zal niet zwijgen, al is mijn land veranderd. Ik heb geen ander land, eens zullen haar gloriedagen weerkeren.* Toen Ilay ontdekte dat nationalistische groeperingen het lied hoog in hun vaandel hebben, en dat er op internet clips circuleren van het lied met daaronder beelden van joodse slachtoffers van bomaanslagen, heeft hij zijn moeder een woedende brief gestuurd. En ook nu, weer zoveel jaar later, toen hij haar met de camera interviewde voor de voorstelling werd hij kwaad: 'Hoe heb je me dat lied kunnen laten zingen op mijn bar mitzwa, terwijl je

wist wat het betekende, terwijl je wist hoe het misbruikt wordt, en terwijl je wist dat ik dat niet begreep.'

'Hoe had ik je ervan kunnen weerhouden,' verdedigt ze zich, 'jij met je gevoel voor drama...'. De zaal lacht, dat Ilay gevoel voor drama heeft hebben we inmiddels gemerkt. Maar even later, als ze zich realiseert: 'Misschien wilde ik je je fabeltje gunnen', schieten velen vol.

Ilay zelf niet. Niet meer. Terwijl de focus van het publiek op het filmscherm is, zit hij grijnzend over zijn bord gebogen. Later in de kleedkamer spreekt de regisseur in hem: 'Ik moet niet ook ontroerd raken tijdens de voorstelling, ik moet een professionele afstand bewaren tussen mijzelf en mijn personage.'

(tekst: Ariëla Legman)